

ئەدەبیات دراوسیی

پێشهکی :-

دامەزرێنەر و مامۆستای شیعرو ئەدەبیاتی کوردی سەردەمی میرنشین بابان حەزەرتی نالی، بەکێکە لە ئەستێرە گەشەکانی لاسمانی شیعرو ئەدەبیاتی کوردی.

نالی هەر وەک جزییری لە شیوهی شیمالی داو خانای قوبادی و بێساران و مەولهوی لە شیوهی گۆرانی داو بابەتایەری هوریاں لە شیوهی جنوسی دا، خاوەنی قوتابخانە بەکە که هەر ئەو قوتابخانە بەبە تا ئیستا بوو بەنگەو ناوەڕۆکی شیعرو ئەدەبیاتی کوردی.⁽¹⁾

د. أمین علی موتابیچی
زانکۆی بەغدا
کۆلیجی ئەدەبیات

پیشینیان لە بەرکات «فیری بیت» و دە هەزار لە بەرھەمی دوایەکان «متاخران» لە بەر چاوی بی. وە هەمیشە دیوانی مامۆستایان بخوێنێتەو و فیری بیی بو ئەوی بزانی ئەوان چۆن لە تەنگانە و وردی قسە رزگاریان بوو، تاکو رینگاو جۆری شیعەر لە تەبەعی ئەودا نەخش بیهستی و عەیب و هونەری شیعەر لە لاپەرهی هوشیا بچەسپن، تا «شعیری» روویکاتە پیش کەوتن و تەبەعی بەلای بەرزێ دا.⁽²⁾

نالی شارەزاییەکی تەواوی هەبوو لە زمان و ئەدەبیاتی عەرەبی دا، چونکە زمانی قورشانی پێرۆزەو خوشی پیاویکی بەدین و عالمیکی دیندار بوو. جگە لە عەرەبی لە زمان و ئەدەبیاتی فارسیشی دا دەستیکی بالای هەبوو هەر وەها لە زمانی ئەدەبیاتی تورکیش دا. لە فارسی دا - هەر وەکو لە دواییدا باسی دەکەین - بەهۆی ئەوی که زمانی فارسی زمانیکی زانستی و بەی بوو و تەنانت کورد لە ئەلف و بیی بەکە یەو بیگرە تا

نالی هەر وەک هەموو شاعیرێکی کورد، شاعیرانی دراوسێ و شاعیرانی وولاتانی دی، شیعرو ئەدەبیاتی شاعیرانی کوردی پیش خۆی و شاعیرانی دراوسێی لە بەر هەمەکانیا رەنگی داوەتەو، ئەمەش وەک یاسایەکی وشتیکی ئاسایی وایە، چونکە کارێکی گەرمی شاعیرانی خۆو دراوسێ دەورێکی بالای هەبە لە بۆ ئال کردن و پوخته کردنی هەر شاعیرێک لە هەر نەتەووەو زمانیک دا.

چونکە دەبێ شاعیر شیعری شاعیرانی پیش خۆی و ناوچەرخسی بزانی و شارەزایی هەبێ لە شیعری شاعیرانی دراوسێی دا، لە بەر هەر هۆسەکی بی. «نظامی عروضی» لە «چهار مقاله» دا لە ژێر بابەتی «چوێتی شاعیر و شیعەر» دا دەلی: «... ئەما شاعیر بەو پلە بە ناگات «بە واتا ئەو پلە بەی که ناو نیشان و بەرھەمی بێنی و بنووسرێتەو» مەگەر لە هەرەتی لاوی داو لە رۆزگاری گەنجی دا بیست هەزار بەیت لە شیعری

عمرزو قافیه، زاراوی ریزمان له ریگای فارسی یهوه
 وهرگرتوه. جگه لهوهی که گه لئی کتیب و نووسراو که له
 مزگه و ته کانداه خوینرا به فارسی بوون. ههروه ها هه رهم
 شاره زایه یی خویندهوارانی کوردی نهو سهردهمه له فارسی دا وای
 لی کردون ته نانهت پهخشانش به فارسی بنووسن، بویه
 پهخشانی کوردی - جگه لهوهی که دم بهدم وهرگیراوه له
 چیرۆک و داستان و مه تل که بومان ماوه تهوه - به شیوه یی نویسن به
 واتا تو مارکراو تائیتا شتیکی وامان به دهستهوه نی یه که
 میزوه که ی پیش پهیدا بوونی شیعی کوردی یی، وهیا له گه لیا
 پهیدا بوئی.

به لام شاره زایه که ی له تورکی دا شتیکی ناشکرایه چونکه نهو
 بهشی له وولاتی نالی نهو سهردهمه له ژیر فرمانداری
 حوکومه تی عوسمانی دا بووه زمان و نه ده بیاتی عوسمانی تا
 راده به که باو بووه. جگه له مهش نالی سالانی دوا یی عمری له
 نهسته مول پایتهختی عوسمانی رابوردوه.

جهنای ماموستا مدرس لهم باره یهوه ده فهرموی:

«نالی له سهرتای چهرخی نوزده هه مدا ژیاوه. لهو سهر
 ده مدها زمانی باوی نه ده یی بریتی بوه له زمانی عه ره یی و فارسی و
 تورکی، چونکه کوردستان یا سهر به ئیمه راتوریه تی عوسمانی یا
 ئیرانی بووه زمانی ره سمی یا فارسی یا تورکی بوه، بیجگه
 لهوش که زمانی عه ره یی زمانی ئایینی پیروزی ئیسلام بووه
 کوردستانیش تیکرا په کیک بوه له ولاته ئیلامه کان. سهره پای
 نهوه که نالی خویشی خویندهوارنیکی ئایینی و مه لایه کی
 موسولمان بووه. جا بویه، نالی نه گهر چی به شی زوری
 شیعی به کوردی وتوه، شیعه کانی وشه ی زوری فارسیان به
 دمس کاریه وه یا بی دهسکاری تیدایه. ههروه ها وشه ی زوری
 عه ره یی و زاراوه یی ئایینی و زاراوه یی زانیاریه ئاینه کانی وه ک فیهو
 نوصولی دین و مه نطق و فه له کیساتیان تیدایه، که به شیوه یی
 ئیقتباس و ته لمیح به کاری هیناون. نهو شیعه رانه ی که له
 «موناجات» و نزاو پارانه ودا و تونوی هه موویان نه نجامی نهو کاره
 کاریگه رن که ئایینی ئیسلام له ناخی دهروونیدا کردویه تی

نهوه ی شایانی باسه نهوه یه که زیره کی و توانایی نالی له زمانی
 کوردی و زمانه کانی دراوسی دا وای لی کردوه که نه گهر
 شاعیرنیکی خومانه وهیا دراوسی کاری تی کردی، به جوړنیکی وا
 نهو بیرو خه یاله ی دارشتوه که زور به زحمهت ههستی
 پی بگری. جگه لهوه ده یی بزاین، که نه گهر هاتوو بیرو
 خه یالیک له لای شاعیرنیک وهیا چهند شاعیرنیکی خو یا دراوسی
 له به ک بچن مه رج نی یه له هه موو جارنیکا له به کترینان وهرگری،
 خو نه گهر له جاریه کانی نالی وهری گرتی به شیوه یه کی تاییه تی
 خو ی وای دارشتوه که کردویه تی به خومالی. نهو هونه ره باوو
 هیچ که موو کوریه کی نی یه بو شاعیری دووم.

به لام نهوه ی زور گرنگه نهوه یه چونکه شاعیرانی نهو ناوچه یه
 له ژیر کاری گه ری زمانی عه ره یی دا بوون رچ ئیرانی په کان و چ
 تورکه کان) - به واتا له ژیر کاری گه ری قورثانی پیروبو به لاغمو
 به دیمعی عه ره یی دا بوون، ههروه ها ناوچه یه باری کومه لایه تی و
 نزیک و فرمانه روایی وای لی کردون که تا راده به که به تاییه تی
 شاعیرانی کونمان له پرووی ههست و بیرو خه یاله وه زور له
 په کهوه نزیک بن جگه لهوه ی که نزیک زمانی له نیوان
 هیندیکیاندا رولی گرنگی هه بووه - ههروه کو گوتمان چونکه نالی
 وه ستاو بلیهت بووه له شیعه ردا، نه گهر به ره همیکی شاعیرنیک
 وهیا چهند شاعیرنیکی دراوسی کاری تی کردی به ئاسانی
 دهرناکه وی. وه ستایی نالی و شاره زایی له هونه ری «بدیع» داو
 به کاری هینانی ئارایش له قسه داو به خشین گیانی کوردی به سهر
 شیعه رکانیدا - هون بو نهوه ی که ههستی پی نه گرتی. به
 پیچه وانسه ی نالی یهوه شاعیرانی به رزی کورد وه کو جزیری
 مهوله یی، خانی، فایه ق، سالم، شیخ ره ضا محوی تا ده گاته
 پی ره میرو بیخودو شیخ نوری و گوران، کاری گه ری
 شاعیرنیکی دی نه گهر خو یی یی وهیا دراوسی پیوه یان دیاره.

کاری گه ری هونه ری به دیمع له سهر نالی زور ناشکرایه، وه
 ده بویه نالی نازناوی «بدیع»⁽⁴⁾ بویه ههروه کو چون چهند
 شاعیری به ناویانگه هه ن که نازناویان «بدیع» وه کو «بدیمی
 بلخی»، ئیمه ده توانین بلین نالی له روی ته روپاراوی

غزله له کانی په وه حافظی کورده. (5)

وه همهی لهم چند لاپه ربه دا که ده یخه مه بهرچاوی
خوینه رانی به ریز دلویکه له ده ریای شاعیرتی بی پایانی نالی،
وه همه هر وه کو ده لی مشتی نمونه ی خروارینکه چونکه من
ناتوانم بلیم هموو شتیکم پیشان داوه، همه وه کو سه رته تابه که پو
باس و نووسینی دی که شاره زایانی گیانی نالی ده توانن حه قی
خوی بدنی.

من لهم چند لاپه ربه دا به بی توانا رهنګه دانه وهی زمان و
ته ده بیاتی عه ربه ی و فارسی و تورکی پیشان ددهم ته ویش بهم
جوړه.

1 - بو عه ربه ی:

أ - ته ویت و نیو به یته عه ربه یانه ده خه مه بهرچاو جګه له و
بهیت و نیو به یته وهی که وو شه کانی عه ربه یین و به شیوه ی کوردی
ده ری بریون و ته نها حه رفی (جر وه یا عطف) ی له ګه لدا
به کاره یان.

1 - غزله لی 1/1 ل 75.

جان بهر له بی بو سه ی له بته عاشقی زارت
«فالبائس يستوہب من فيك معاشا».

ب - ته و اقتباس و ئی شاره تانه ی کوردنی بو ثایاتی قورثان و
حه دیشی پیغمه ر (ص).

«لا حول ولا طول ولا قوة الا

بالله، له القدرة، والكائن ماشا»

ح - داستان و حی کایاتی قورثان و پیغمه به ران که له به یته کانی
ئیشاره تی بو کردون.

نالی نیه تی سحری به یان، حکمه تی شیعه
ته ممانی نیه تی قوه تی دل، قودره تی ئینشا

د - ته وهی شایاتی باسه و جی سویاسه جه نایی ماموستا
(مدرس) له دیوانه که یدا له هر به یته کا ئیشاره تی یا ئیقتباسی
بروی پیشانی داوه، به لام ته وهی من لیره دا ده یکم ته وه یه که می
دریژترو به ژماره وه ته و تابه تانه پیشان ددهم له ګه ل هیندی
بوچوون دا.

ماموستا مدرس ده فرموی لیره دا - [له نیوه ی یه که می ته م

شیعه ردا ئیقتباس له فرموده ی پیغمه بهر هیه

که فرموده تی «ان من الشعر لحکمة، وان من بیان لسحرا»

... له نیوه ی دووه میشیدا ئیقتباس له تابه تی»

أنتم أنشأتموها، ام نحن المنشئون» هیه]. (6)

2 - بو فارسی و تورکی یه که ی له شوینی خویدا
پشان ددری.

بو نووسینی ته م باسه په پره وی ته م شیوه یه م کردوه:

1 - دیوانی نالی - مدرس - م کردوه به ته ساس.

غزله لی 3/1 ل 83.

سهم الف القد فقد صاد فوادی

صاد هو من عینه، قد صاد فسادا

2 - بو ته وهی خوینهر ماندوو نه بی له بو دوزینه وهی ته و
به یته ی که قسم لیره کردوه، ژماره ی غزله که و حه رفی
غزله له که و لاپه ربه که شیم ده ست نشان کردوه.

3 - ته ګر به یته ی پیوستی به شرح و روون کردونه بی -

ته م به یته عه ربه ی یه ی نالی بریتی یه له ده فته ریک له هونه ر

به یانی یه کان، ته نوعی جیناس و له تافهت و جوانی تیادایه.

ماموستا مدرس ده لی (ته م شیعه بو ته وه ده ست ته دا ګه لی

جوړه یاری تیادا به وشه بکری بو نمونه بشخوینرته وه:

خوینهر ده توانی سهیری شهرحه که ی بکات له دیوانی نالی -

مدرس - دا. چونکه به پیوستی نازانم جارینکی تر، شهرحه که ی

(مدرس) لیره دا بنووسمه وه خوینهر یه که سر سهیری «مدرس»

بکات، باشتره.

صه من الف القد، فقد صاد فؤادی

صاد هو من عینه، فقد صار فسادا

له دستنوسینکدا که لامه ثم بهیتهی به جوری به کمه وکولای مدرس نووسراوه، به لام له سهرهوی به جوریکسی تریش نیشارهتی بو کراوه بهم جورهی لی دی.

سهم الف القد فقد صادف واوآ

صاد هو من عینه، قد صادف صاداً⁽⁷⁾

هروهها له دستنوسینکی ترده بهم جوره نووسراوه:

سهمی الف القد وقد صادف قسادا

صادی هو فی عینک، قد صادف صاداً⁽⁸⁾

غزهلی 9/1 ل 101

هودودی دل حبسی بهلقیسی سه پای دیوه، یه قین خوی که دامین گیری شاهی ثاصه فی ثانی دهکا⁽⁹⁾

نهو کهسه ته حدیثی نبعمهت بی مورادو مه طلبی

میثلی «نالی» نیمتیثالی شمیری یه زدانی دهکا

لیردها نیشارهته بو ثم ثایهته: (واما بنعمة ربك فحدث) ثایهتی (11).

سورهتی (الضحی)

قد فقت سنا الشارق، لأذقت زوالا.

دنیا به فیدای قهددی بکه، دامهنی بگره

طوبی لمن اختار علی المال مالا.

غزهلی 1/ب ل 133

عاجز مه به هرگیز له دروو نیفکی حه سوودان⁽¹⁰⁾

★ ★ ★ ★

لیردها نیشارهته بو مهوزوعی عائشه و دواکهوتنی له قافلکه -

نهو بهو سورتهتی «النور» بو پاکانه و پاکیزهگی عائشه هاته خواری بو پیغمبه.

نهو ثایهتهی که دهلی:

«إن الذين جاءوا بالآفك عصبية منكم...» ثایهتی (24)

سورهتی النور

غزهلی 1/ت ل 137

لاکین نه مه دونیایه، گههی سووره، گههی شین

«لأیسأل من عاش، ومن مات، ومن فات؟!»

غزهلی 2/ت ل 145.

دهسروکهی هه وری چ حیجابیکه که نییدا

«شمسُ فلک الحسن أنارت فتوارت».

غزهلی 1/ج ل 157.

گه نه شرف و مه حیووبه یوسف کوری یه عقوبه⁽¹¹⁾

کچ بوو به خریداری یه عنی که زوله یخا کچ

لیردها نیشارهته بو داستانی یوسف و حزلی کردنی زوله یخا و

پاک دامهنی یوسف. [قال هی راودتنی عن نفسی وشهد شاهد

من أهلها إن كان قیصه قُدمین قبل فصدقت وهو من الکاذبین

ثایهتی (26)].

غزهلی 13/ا ل 114.

یابدُر علواً و ضیاء و کمالا

فالفصن مع الأصل الی فرعک مالا

★ ★ ★ ★

معاذ لک البان، ولا اللیة لینا

اذ عد لک الباری، حسناً و جمالا

★ ★ ★ ★

باید، وأغر کوبه البدر بداراً

و [وإن كان قميصه قد دُبر فكذبت وهو من الصادقين (27)
فلما رأى قميصه قد من دُبر قال إنه من كيدك إن كيدك
عظيم (28) .

يوسف اعرض عن هذا واستغفري لذنبك إنك كنت من
الخاطئين (29)

سوره تی یوسف .

صیددیق و عزیز هرهوک یوسف که نهی بوو کوپ
صیددیقهی معصومه وهک داکى مه سیحا کچ⁽¹²⁾

نیشاره ته بو نهوی که یوسف صیددیق بووه وانا راستگو
وهکو له م ثابته دا ههیه «يوسف ايها الصديق افتينا
في سبع بقرات :سما ن يأكلهن سبع عجاف وسبع سنبلات
خضر وأخر يابسات لعلی أرجع إلى الناس لعلهم يعملون .

ثابه تی (46) سوره تی یوسف

له نیو بهی تی دووه میشدا نیشاره ته بو پاک داوینی حه زره تی مه ریم
دایکی حه زره تی عیسا :

«قالت رب أنى يكون لى ولد ولم يُمننى بشر قال كذلك
الله يخلق ما يشاء إذا قضى أمراً فإنما يقول له كُن فيكون»
ثابه تی (47) .

سوره تی آل عمران

غزه لی 1/ح ل 164 .

پرکه قه ده حی پر فده حی بن تهره و غه م
«ناولنى، ونايمنى وغازلى بالأفراح» .

غزه لی 1/ر ل 170 .

ئیلتیقای پولاو ناسن هر نیزاهو گیرودار
«جهمى ماءو نارو، زه ندو زه ندهوو، مه رخ و عه فار» .

غزه لی 1/3 ل 201 .

هه رچی مه جوو به م ده بی نی وا ته حه بیور ده یگر نی

سوین ده خوا به خوا ده لی «بالله ما هذا بشر» .⁽¹³⁾

نیشاره ته بو حیکایه تی زوله یخا، که کاتی له ناو ژنانی
ته شرافدا بلاو بووه که حه زی له یوسف کردوو لومه یان ده کرد،
ننجا نه ویش هه موویانی بانگ کردو له ژووریکى ثاوینه به نگدا
داینان و یه کی جه قویه کوو نارنجیک یا سیویکی دایه ده ستیان و
له و کاته دا یوسفی بانگ کرده ژوورى، که ژنه کان یوسف و
جوانی یوسفیان دی هه موو له تاوانا ده ستی خو یان له باتی
نارنجه که بری و گو تیان نه مه به نی ثاده م نی یه نه مه فریشته یه .
لیره دا ئیقتباسه له م ثابه ته :

«فلما سمعت بمكرهن أرسلت إليهن وأعدت لهن متكئاً
وأنت كل واجدة منهن سكيناً وقالت أخرج عليهن فلما رأينه
واكبرته وقطعن أيديهن وقلن حاشا لله ما هذا بشر إن هذا إلا
ملك كريم» ثابه تی (31) .

سوره تی یوسف

غزه لی 4/ر ل 204

1) سهی نه ذیره هه موو موو له سپرری «وَجْه» له سه ر

2) مونه ووهره، له طه ره ف نووره وه بووه به نه ذیر

وهکو ماموستا (مدرس) ده فهرموئى نیشاره ته بو نه م ثابه تانه :

1) «كل من عليها فان» ثابه تی (26) سوره تی الرحمن .

«ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاکرام» ثابه تی (27) .

سوره تی الرحمن

2) الله نُورُ السمواتِ والارضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمَشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
المِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ، وَلَوْ لَمْ
تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ يَهْدِي اللَّهُ يَنْوَرُهُ مِنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ
لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ . ثابه تی (35) .

سوره تی النور

بهیت : مروری نه کهسه که عه کسی قه مهر ده کا به ره مق

ذوبولوی نیکسه ده گپرتی که عهکسی ریش به شیر.

سهیری چه پکیک له گولزاری نالی - گوڤاری کوری زانیاری
کوردی - ژماره 2 - 2 - 1974 ل 50 بکه.

ئیقتباسه له م ئایهته:

«وَمَنْ نُقَمِّرُهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْلَمُونَ» ئایهتی (68).

سورهتی (یاسین)

غزهلی 1/ق ل 248.

قوربان مهحاله پیکه وه بن سهبرو ئیشتیاق

خاریج له نه صصی ئایهتی ته کلیفی «لابطاق»

دهلیلی روشنه بو به دهو عهودو کوریتی عومر

تهنی هیلال که به طهلمت جوان، به خهلمت پیر

لیره دا ئیشارهته بو ئهم ئایهته.

«لَا يَكْفُلُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وَسَعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ

رَبْنَا لَا تَتَّخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا

كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ

وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا إِنَّتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الْكَافِرِينَ» ئایهتی (286).

ماموستا مدرس ده فهرموئی! لیره دا ئیشارهته به ئایهتی:

«قُلْ أَمْرِي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وَجوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

وَأَدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعْدُونَ» ئایهتی 29.

سورهتی الاعراف

سورهتی «البقرة»

غزهلی 1/م ل 261.

له قوربی «قاب قوسین» ی دوو ئه برۆت

منی «ادنی» چ دوور و ده ربه ده ر مام.

سهراپای ئهم غزه له ی نالی که چند به یتیکمان پیشان دا

ئیشارات و ئیقتباسه له قورشان و حه دیت و هونه ری سهر ف و

نه حوو، ههروه ها هونه ره به یانی به کان و یاری کردن به وو شه. که

ئهمه له ده ست هه موو که س وه یا بلین هه موو شاعیریک

نه هاتوو وه نایهت مه گه ر هه ر نالی بی توانینی تا به م جو ره، ئهو

باس و مه به ستانه له قالبی شیعر دا دار بیژی.

ئیقتباسه له م ئایهته:

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى (8) فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (9) سورهتی

«النجم».

غزهلی 1/ز ل 222.

ناری سینهم گه ر نه بی غه رقم ئهم ن

ئاوی چاوم گه ر نه بی - سووتاوم ئه ز

غزهلی 11/م ل 299.

تا به که ی وه ک راوییه و، وه ک سانیه ی سی په ل شکاو

بی طه و اف و سه عی و عه مره هه ر بخه وم و هه ر بخوم:

«ابن الفارض» ده لئی.

فلولا زفیری اغرقتنی ادعی

ولولا دموعی احرقتنی زفرتی

ماموستا مسعود محمد ده لئی:

لیره دا باس و ئیشاره تیشه به مناسکی حه ج:

«إن الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت أو اعتمر

فلا جناح عليه أن يطوف بهما ومن تطوع خيراً فإن الله شاکر

علیم» ئایهتی (158).

نالی ئهم و اتایه هینا وه و گو ریزا وه یته وه بو ناو به یتیکی خو ی -

به و اتا ئهو به یته ی سه ره وه -

سورهتی البقرة

خبراباتی دلی «نالی» مہرموو: خالیہ، نایم
بہمہرگی تو قسم، چاوم! بہ ذیکرت بہیتی مہمورہ..

لیردا جگہ لہ واتا ناشکراکھی کہ دہلی مہلی دلت شکاوهو
ویرانہیہ.. بہمہرگی تو قسم «معمورہ» ناودانہ بہ جوریک
وہکو بہیتی معمور کہ «کہعبیہ» وہیا نمو «البت المعمورہ» ہی
کہ لہ ناسماندا لہ دموری مہکہیہ بہرامبہر کہعبہ ہموو روژی
«70» ہزار فریشتہ دہچنہ زیارتی و توافی و نوپڑدہکن:
(دہلی نو بہیتہ لہ ناسمانی سیہم یا شہشم یا حوتہم دایہ).
«الطور» وکتب مسطور (2) فی رق منشور (3) والبت
المعمور (4).

سورہتی «الطور»

فہسیدہی 7/ھ ل 415.

لہی ساگینی ریاضی مہدینہی مونہوورہ
لوطفی بکہ، بفرموو، مہدینہی منہو ورہ.

لیردا ہرورہ کوماموستا مدرس دہفرموی نیشارتہ بو
فرمورہدی پیغمبر «مابین بینی و منبری روضہ من ریاض
الجنتہ».

«کھف الانام» ہجرتی نہصحابی بیروقوود
بیکہ بہ خاکھی خادیمی قیطمیری نہو دہرہ

لیردا یقتباسہ لہ حیکایہتی «اصحاب الکھف»⁽¹⁶⁾ جگہ
لہوی کہ نیشارتہشہ بو کوچ کردنی نہصحابی پیغمبر.. لہ
مہککورہ بو مہدینہ.⁽¹⁷⁾

نہم نایہتانہ باسی داستانی «اصحاب الکھف» دہکا:

«وإذا اعتزلتموهم وما يعبدون إلا الله فأووا إلى الكهف ينشر لكم
ربكم من رحمته ويهيء لكم من أمركم مرفقاً» نایہتی (16).
«وتحسبهم أيقاظاً وهم رقود ونقلبهم ذات اليمين وذات

الشمال وكلبهم بسط ذراعيه بالوصيد لو اطلق عليهم لوليت
منهم فراراً ولملئت منهم رعباً» (18).
«ولبشوا في كهفهم ثلاث مائة سنين وازدادوا تسماً» (25)
سورہتی (الکھف).

پہیغام بہروحہیبی خودا «خاتم الرسل»
بہوضی لہ لمرض و سایہ لہسر چہرخی لہمخبرہ

نیشارتہ بہوی کہ پیغمبر اسلام «خاتم الرسل
والانبياء».

«ما كان محمداً ابا أحد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم
النبيين وكان الله بكل شيء عليماً» نایہتی (40) سورہتی
«الاحزاب».

گولتاری نوئی شاہیدی صد شہدی لایقہ
روخساری خوشی «أظهر من» شہمی نہنورہ⁽¹⁸⁾

لیردا نیشارتہ بو نہ نایہتہی کہ خوی گورہ لہ قورٹاندا
پیغمبری بہ روژ تہشبیہ کردورہ.

(1) «ياايها النبي انا ارسلناك شهيداً ومبشراً ونذيراً» نایہتی
(45).

«وداعياً إلى الله باذنه وسراجاً منيراً» نایہتی 46 سورہتی
«الاحزاب».

(2) خوی گورہ لہ شوئسی تردا بہ روژ مانگ و تہستیرہ
تہشبیہ کردورہ لہم نایہتہدا ناوی بہ نور دہبا:

«يا أهل الكتاب قد جاءكم رسولنا بين لكم كثيراً مما كنتم
تخفون من الكتب ويعفوا عن كثير قد جاءكم من الله نور
وكتاب مبين» (15).

سورہتی «المائدة»

لهو شاهي ماهي ميسره، لهالي له ربي سوجوود
 نورلان دهلي كه بنده نهمو بنده پهروهه.
 لهو دني دها به كهشمهكش، لهم دني دها بهلوظف
 لهو شاهي دلپهه، نهشههنشاهي دللمره

سهيري شهرحي «مدرس» ل 427وه كتيبي قصص الانبياء
 وقصص القرآن بکه (19)

شوبههي نيه كه شهمي و قهمه سنيهري نهون
 نسيهت به همدو وهجهي وهكو نوورو سنيهه

ماموستا مدرس دهفهرموني ليردا نيشارهته بو حهديشي قودس
 لولاك، لولاك، لما خلقت الافلاك

بو نهوهي باشتسر له بابته نوري پينجهه بگهيت سهيري
 «قصص قرآن مجيد» مشهور به سور آبادي بکه. ل 408 -
 318.

با بينهسر وهجاههتي قهدری له کن خودا
 بو حاصيان له مهفيرهت و صهرفي مهفيره
 رحهت به حوسني صورهتي نيسان ظوهووري کرد
 «خير البشر» لهقب به شفاهت موبهشهره

... خواي گهوره نهو نورهی که نوری (محمد مصطفی)
 بوو کردی به ده بهشهوهه له پهکهمی عهش و لهوی تری
 کورسی و... تا له دههم گیانی پاکي «مصطفی» ای
 خهلق کرد... چونکه لهو قهتره ناوانهی لهو پرژایه خوارنی
 پينجهمهبرانی خهلق کرد نهوهبوو هممو بانگ و هاواریان کرد
 «اللهم اجعلنا من امة محمد» هر له بهر نهوه که سویندی
 پهگیانی مصطفی خواردو گوتی «لعمرك انهم لفي سكرتهم
 يعمهون» ثابتهتی «72».

سورهتی «الحجرات»
 بو زیادهی شارهزایی لهم داستانه سهیری ل 418 - 419 له

کتیبي قصص قرآن مجيد - نیشابوری بکه. (20)

نهمه نهو پهري قهدری ریزه له بو پينجهمهبر له لایه ن خواي
 گهروهه ههروهه شفاهتیش دهکات بو نومهتی خوی:

«وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله ولو انهم اذ ظلموا
 انفسهم جاءوك فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لوجدوا الله
 تواباً رحيماً» ثابتهتی «64».

سورهتی «النساء»

«وما ارسلناك الا رحمة للعالمين» ثابتهتی (107) سورهتی
 الانبياء.

سهدي شیرازی دهلي: (21)

«شفيع مطاع نبی کریم قسيم جسيم نسيم وسيم

نهم فهرشه خاکیه دهتهکينن له توزو گورد
 نهم ههرشه نو صهحيفهيه دهیکه به پهک پههه

ليردها ههروهه کو ماموستا مدرس نيشارهتي بو کرده، باسی
 رژی قیامت دهکاو پينچانهوهی ناسمانهکان و گورانی نهم زهويه
 په جوریکي تر - ههروهه نيشارهته بو نهم ثابتهتانه:

«يوم تبدل الارض غير الارض والسموات ويرزو الله الواحد
 القهار»

«يوم نظوى السماء كطى السجل للكتب كما بدانا اول
 خلق نعيده وعدا علينا ان كنا فاعلين». ثابتهتی «104».

سورهتی الانبياء

جمال الدين اصفهانی لهم باره بهره له قهسيدهيه کا که باسی
 رژی قیامت دهکات بهمه دست بی دهکات:

چودر نور ددفرأش امرکن فيكون
 سراي پرده سيماب رنگه آينهگون (22)

نالی: روزی قیامت (فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ) و شخص

قائم چه قیوم، کپله، لسه ر خاکي مه خفهره

وه کو ماموستا مدرس ده فهرمونی «فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ» ثیقتباسه له.
نایسته «ونفخ في الصور فصعق من في السماوات ومن في
الأرض إلا من شاء الله ثُمَّ نَفَخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ
بِنظَرُونَ» نایه تی «68».

سوره تی «الزمر»

لايك «زه بانیه» له سه روکاری ناره، نار

«هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ» زویانیه وهك ماری نه زدهر

لیره دا ئیشاره ته به نایه تی:

«يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلْ آتَمَلَاتِ وَقَوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ» نایه تی

«30».

سوره تی «ق»

ئمشخاص خاصه «تَشَخُّصٌ ابْصَارُهُمْ» هه موو

«وَأَنْفُسٍ» یانه هه ر یه که بو خوئی موجه ییهره

ثیقتباسه له نایه تی:

«وَلَا تَحْسِبَنَّ اللَّهُ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ

لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ» نایه تی «42».

سوره تی «ابراهيم»

«اقترب الوعد الحق فإذا هي شاخصاً أبصار الذين كفروا

ياويلنا قد كنا في غفلة من هذا بل كنا ظالمين» نایه تی «97».

سوره تی «الانبیاء»

زیرو زه بهر ده بن به دو فیرقه، له فیرقه ته بن

وا وهیل و ئیمتیازه که کئی بیته کئی بهره

له دوزه خیه کان هاواری ئه مه دیت: «واقترب الوعد الحق

فإذا هي شاخصاً ابصار الذين كفروا ياويلنا قد كنا في غفلة من

هذا بل كنا ظالمين» نایه تی «97».

سوره تی «الانبیاء»

وه له به هشتیه کانه وه دهنگی: «وامتازوا اليوم أيها المجرمون»

نایه تی «59» سوره تی «یاسین» دیت که به دوزه خیه کان ده لئین.

ئه گنهر که سینه، تاییمی بهردو جه راره ته

یه هنی وه قوودی ناره، بوخاری موسه ییهره.

ئیشاره ته بو نایه تی «فإن لم تعملوا ولن تعملوا فاتقوا النار التي

وقودها الناس والحجارة أعدت للكافرين» نایه تی «24».

سوره تی «البقرة»

باقی رووی له که ففه یی میزانه، یه کسه ره

هه رچهند سه ره موتاییمی میعیاری دووسه ره

ئیشاره ته بو ئه م نایه تی:

«فأما من ثقلت موازينه (6) فهو في عيشة راضية (7) وأما

من خفت موازينه (8) فأما هاونة (9) وما أدراك ما هي (10)

نار حامية (11)».

سوره تی «القارعة»

مه خزوونی روقعه، حه بیه به حه بیه، له که ففه دا

خالیس دیاره، مس که مسه، عهینی زه ر زه ره.

«ومن يعمل مثقال ذرة خيراً يره (7) ومن يعمل مثقال ذرة شراً

يره (8)».

سوره تی «الزلزله»

غه زه لی 9/هـ ل 450.

«حلقة درگوش» ی که لی ره نگینی تو یه ئه م ده له

با نه نالی، لئیه مه ده «عَنْ لَطْمِهِ كُفَّ الكَفَّة»!

سه یری شه رمی مدرس بکه له ل 450.

نه ی، که صاحب سپره، سه رتا پا به ئه رمی «اكن» کونه

باطینی «قف قف على سرى»، به ظاهر قه ف قه له

ئیشاره ته بو نایه تی «إنما أمره إذا أراد شيئاً أن يقول له كن

فيكون، ثابتهى (82).

سورهتى «ياسين»

له ثابتهى (47) سورهتى آل عمران

ثابتهى (117) سورهتى البقرة

ثابتهى (35) سورهتى مريم «أن يقول كن فيكون» هاتووه.

صاحبيى «علم الكتاب»ه موطريى هو دهود نه فسه
يا سوله يمانه له «اخوان الصفا» ناصف صهفه.

وهو ماموستا مدرس ده فموى عييارهتى «علم الكتاب»
ثيشارهته به ثابتهى «قال الذى عنده علم من الكتاب أنا أتيك
به قبل أن يرتد اليك طرفك فلما رآه مستقراً عنده قال هذا من
فضل ربي ليبلونى أشكر أم أكفر ومن شكر فإنما يشكر لنفسه
ومن كفر فإن ربي غنى كريم» (40).

سورهتى «النمل»

ثيشاره تيشه بو داستانى حه زرهتى (سليمان) ليره دا به راوردى
ده كا له گه ل سليمان پاشاى بابان دا.

غزه لى 11/ه ل 458

دلّم بمرده نه گهر شاخه به چاوى سووكى مه نواريى
به خوراى نه سووتاوه، نه ميه كيوى طووريكه

كه ده لى كيوى طوور ثيشارته بو ته جه للاى نورى خودا له
كيوى سوتاندنى سوتاندنى كيوه كه مو نهو خاكه سووتاوه بووه به
كل كه چاوى بى ده ريزن:

«وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ
لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي
فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَبْحًا فَلَمَّا أفاق
قال سُبْحَانَكَ بُنْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ». ثابتهى (143).

سورهتى «الاعراف»

قه سيدهى 18/ه ل 482.

چ مه كه كه؟ دارو به ردى قاهيدهى نه ركاني ئيسلامه

چ طه ييه؟ مامو خاكي مالميدهى نه نواري ئيمانه

ههروه كو ماموستا مدرس ده فموى كه دور نى به وشه ي
«قاعيده» ثيشارهت بى به ثابتهتى: «واذ يرفع ابراهيم القواعد
من البيت واسماعيل ربنا تقبل منا انك أنت السميع
العليم».⁽²³⁾

ثابتهتى (127) سورهتى «البقرة»

فه تادو هه رله ج و خيظمى و عه ضات و عه وسج و نه لى
چ دامه ن گيرو شين و دل نشينى رنى غه ريبانه!

له به شى يه كه مى به يته كه دا ناوى نهو گيايانه ده بات كه له
سه حرادا كه له رى حه ج دا ديونى ده بات به عه ره بى.

چ ره وضه؟ ره وضه بى جه ننه ت! چ جه ننه ت؟ جه ننه تى
قوربه ت!

چ قوربه ت؟ قوربه تى راحت! چ راحت؟ راحتى جانه!

سه ير كه چهنه به جوانى و شاعيرانه كورديانه ته له فوزى نهو وشه
عه ره بيانهى ده برسيوه، چونكه جگه له نه داتى «چ» پرسيار
باقيه كه ي وشه ي عه ره بين.

صه ريرى جونوشى ته خت و مه حه فقه ي مه خمه لى سه وزى
ده لى ته سبيحى مورغانه، له سه ر ته ختى سوله يمانه⁽²⁴⁾

ليره دا ثيشاره تيشه بو نه وه ي كه حه زره تى سليمانى زمانى
ته يرى زانيوه.

«وَوَرِّثْ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَّمْنَا مِنْطِقَ الطَّيْرِ
وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنْ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ» ثابتهتی «16» .
سورتهتی «النمل»

چ نووریکه له حوجرهی رهوضه دا وا قائمه قویبهی،
قهوامی عهرش و فعرش و قهلی ئینس و قهلی جانه

زۆربهی ئەم ووشانه که عەربین تارادهیک وهکو زاراهه
بهکارهاتوه، له بهر ئهوه نالی زۆر به جوانی و به شیوهیک که
خویندهواری ئهوه سهردمه لئی تی دهگن به کارهیناون، چونکه
زمانی ئهدهیی کوردی شیوهی نالی تازه ورده و ده خه ریک بوو له
قالبدا دهمهیی .

وهکوله شرحی مدرس د، ا هاتوه، لیره دا ئیشهارته به
حهدهتی قودس «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ... لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ» سهیری
ل 418 - 419 قُصَصِ قُرْآنِ مَجِيدِ نِيشَابُورِي بَكِه. ⁽²⁵⁾

موحه ممه د، ئهحهدهی مورسه ل، مونیری مینبهرو مهحفه ل
به شیریی ناخیرهو ئهوه ول، نهذیری خویش و ییگانه

ئیشهارته بو ئەم ئایه تانه:

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا» ثابتهتی «45» .
«وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا» ثابتهتی «46» سورتهتی
«الاحزاب» .

سیراجی ئهنبیا، خه تمی رسول، نووری مو بین حقه
که عالی کهعب و قه درو دهست و سه درو خاته می شانه

لیره دا ئیشهارته بو ئهوهی که نوری پیغه مبه ر له سامی نوحه وه
پشت به پشت هات تا گه يشته ابراهیم وه له مه وه بوو اسماعیل
بهواتا نوری هه موو پیغه مبه رانه . ههروه ها خاته می ئهنبیا به
چونکه که ئاده م سه ری له زهوی بهرز کرده وه تیشهکی نوری

«مصطفی» ای دی که هه موو زه ورو به ری ئاده می
رؤشن کردوته وه، گوئی خوا به ئه مه چ نووریکه که له ناوچه وانی
مندا دعه ره وشیته وه، نیده اهات گوئی ئه مه نوری فرزه ندیکه له
فرزه ندانت «خاتم انبیا» . . رؤزی قیامهت هه موو پیغه مبه ران
له زۆر ئالای ئه ودا ده بن.
سهیری لاپه ره ی (410 - 411) - له قه صص قرآن مجید - ی -
نیشابوری بکه .

له جومله ی مو عجیز ئه نده ر مو عجیزی: ئه حکامی قورئانه
که میعراجی بو له ندی ئه ووه لی ئایاتی «سوبحان» 26/5 .

ئیشهارته بو مو عجیزه ی میعراجی پیغه مبه ر. لیره دا مه به ستی له
سورته تی «اسراء» به که خوای گه وه ده فه رموی.
«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى
الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لَنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ» ثابته تی (1).

سورته تی «الاسراء»

شه و مه ما که وه که به ی هه ر که وه که به ی نیلی فه له که ده تگوت
له میه ری رؤزی زینه ت ده ستی مو وسای ئینی عیمرانه ⁽²⁷⁾

که ده لئ ده ستی مو وسای ئینی عیمرانه، ئیشهارته به وه که
موسا کاتئ ده ستی له باخه لیا دهر ده هینا سه ی دهره وشایه وه .
«وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ» ثابته تی «108» .

سورته تی «الاعراف»

له هیجری یوسف میعراجی، به حقووی فه له که، چاری
نوجوومی بوو سه ی هیشه تا کو هه ر حهیران و سههرانه ⁽²⁸⁾

که ده لئ ئه ستیره کان چاویان سه ی بوو به واتا کویر بو وه کو
یعقوب له دووری یوسف «وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ
يُوسُفَ وَأَبْيَضتَ عَيْنَاهُ مِنْ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ» ثابته تی «84»

سورهتی «یوسف»

غزهلی 37/هـ ل 588.

روومهنت شهمی شوی قهده، دلم پهروانه په
نهری مینای رۆزی عیده، رۆحه کم قورباتیه

موشه پرف بوو به تهختی عهش و تاجی قوری «عند الله»
به هرچی دهرچی «او ادنی» و «ما اوحی» قورئاته.

لیره دا ئیشارته بهم ئایه تانه:

شوی قهده «إنا انزلناه في ليلة القدر» 1 «وما أدراك ما ليلة
القدر» 2 «ليلة أُنزِلَ خيرٌ من ألف شهر» 3 سورهتی «القدر».
نهری مینای رۆزی عیده «فلما بلغ معه السعي قال يا بئني
إني أرى في المنام آتي أذبحك فانظر ماذا ترى قال يا أبت
إفعل ما تؤمر ستجدني إن شاء الله من الصابرين» ئایهتی
«102».

«او ادنی» ئیشارته بو ئایهتی:

[ثم دنا فتدلى «8» فكان قاب قوسين او ادنى «9»] سورهتی
النجم.
«فأوحى إلى عبده ما أوحى» ئایهتی «10» سورهتی النجم.

سورهتی «الصفات»

چونکه جبرائیل بوو هات و بردی بو میعراج:

ههروه ها جاری په کمیش هه ره بوو سروشی پیغه مبه ریتی
بو هینا و لوی نزیك بووه وه نه مجارهش که بردی بو میعراج
(29)

غزهلی 4/ی ل 633.

به وه قتی تهلییه مهستی شو هوودی «صبغة الله» یی!
به گاهی ته رویه سپیری «یدالله» دهستیاری یی
(سه پیری شهرحی مدرس بکه ل 633)

مورادم ذیللته و پارانهوی حاله، نه وه که نه هت

به چهن به پیتیکی کوردانه، که قورئات نه نا خوانه

فویوضاتی «صه فان» و «هروه» ههروه که ناودان دم دم له
یه نیوهی دلی پر زه مزه مهی میزانی جاری یی.

نالی: چهند جوان ده لئی، به چهند به پیتیکی کوردی ده پاریمه وه
لیت، چونکه من ناتوانم وه سفی تو بکه م، تو قورشان وه سفی
کردویت که ده لئی «وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» ئایهتی «4».
سورهتی «القلم»

لیره دا ئیشارته تیش هه په بو مناسک و شعایری حه ج وه کوله م
ئایه ته دا ده فه موی «إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنَ سَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ
الْبَيْتَ أَوْ آخْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا. فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ» «158».

غزهلی 31/هـ ل 571.

سورهتی «البقرة»

ته هلی ته م شاره هه موو نوکه رو ته تهاهی ته ون

یوسفی میصره هه جه ب جاه و جه لالیکی هه په!

ته گهر خه لوه ت نشین یی «جانی جانان» یی ته نیسی ته و
وه گهر هه جره ت گوزین، رۆحی «عهزیزان» یاری غاری یی.

باسی به شسی له داستانی یوسف ده کات، ته وه بوو
حه بس کراو دووای ته وهی به ربوو، بوو به خه زانه داری عه زیزی
می سرو له دواییدا له جیی ته و دانیشته و بوو به خاوه ن جاه و
جه لال.⁽³⁰⁾

لیره دا ئیشارته تیش هه په بو کوچ کردنی پیغه مبه ر بو مه دینه
له گه ل «ابو بکر دا» و خوشار د نه وه بیان له غاره که دا:

«إِلا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهُ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللهُ سَكِينَةً عَلَيْهِ وَأَيْدِيَهُمْ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ». ثابتهی (42).

سورهتی «التوبة»

عزلهی 5/ ل 637.

محلومه لهوی بازو خو طووری دلی «نالی»
[«بَدْخُلْ بِقَلْبِي، وَبِأَسْرَارِهِ نُوْجِي»].

عزلهی 9/ ل 655.

سالی: وهره مه یخانههی دل کونه ره حیقی
گرمایلی طهونی حهرهم و بهیتی عهتیقی

رهحقی: که شهرا بهو شهرا بيش شهوی کونه بی مهقبوله.
بهواتا «عهتیقی بی».

ههروهها «بهیتی عهتیقی» مالی کون بهواتا که عبهیه که
حزرهتی ئیبراهیم له گهل اسماعیل کوردی دا دروستیان کردوه
چونکه که عبهیه کهم خانووه و به کهم بهیتسه که بو خهلق
دروست کرا تا کور عیادهتی خوی گورهی نیادابکهن.

چونکه گهل و هوزه کانی تر خانوویان دروست نه کردبو و
پهرستن و عیادهت تیایدا به واتا په رستنی بته کانیان. لیرهدا
نیشارهته بهم ثابتهته:

«إِن أَوْلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِينَ لِلَّذِينَ بَيْكَةٌ مُّبَارَكًا وَهُدًى
لِّلْعَالَمِينَ».

ثابتهی (96) سورهتی «آل عمران»
«فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَاللهُ عَلَى
النَّاسِ حَجٌّ آلِيْبٍ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ
العَالَمِينَ». ثابتهی (97)

سورهتی «آل عمران»

عزلهی 10/ ل 657

«بَرَقَ الْبَصَرُ» له بهر بهرق تله لولوی له نالی
«حَسِبْتَ الْقَمَرَ» له ئیشراق قیامهت جه مالی.

ئهوانهی له ناو که وانه که دان عهره بین و به عهره بی نویونی و
به کاری هیناون. ئهوانی تریشی جگه له حهرنی جهرو که سرهی
«تسرکیبی ئیزافی» یا وه سفی نه بی، عهره بین به لام دهره بین و
نوسین و شیوهی کوردی به سهرا پوشیون.

به ملاحهتی ته که للوم هه موو زمزمه و مهلیحی
به فه صاحهت و ته به سوم هه موو که وئهره زوالی

ئهو وشه عهره بیانهی که لیرهدا دهیان بینن

نالی به شیوهی کوردی دهری بریون. . ههروه کو چون
شاعیره ئیرانی به کان کاتی وشه عهره بیه کانیان به کار
دهینا، به شیوهی فارسی دهریان دهری و تله
فوزی فارسی یان دهدا به سهردا.

عزلهی 11/ ل 662

وادی بووه به وادی پر نووری «طوری» «نار»
«نه علهین» له بی فری بده «نالی» به «ته بعهنی»

نیشارهته بهم ثابته تانه:

«إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ
مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى (10) فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ
بِأَمْرٍ مِنْ رَبِّكَ فَانجَلْنَا بِكَ مِنْهَا فِي لَيْلٍ وَالنَّارُ لَكِنَّا أَلَمْنَا لَكَ
النَّارَ لَعَلَّكَ تَمْتَلِكُ إِنَّا أَنزَلْنَاهَا فِي لَيْلٍ وَقَدْ كَفَرْتُمْ بِآيَاتِنَا
فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِئِ السَّوْدَى الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ
تَصْطَلِبَ فِيهَا جُودًا لَعَلَّكَ تَمْتَلِكُ إِنَّا أَنزَلْنَاهَا فِي لَيْلٍ وَقَدْ كَفَرْتُمْ
بِآيَاتِنَا فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِنَّا نُفِئُ الْقَائِلِينَ آيَاتِنَا لِيُذَكِّرَ الَّذِينَ
لَمْ يَفْقَهُوا سِيْرَةَ الْكَاذِبِينَ (12) سورهتی «طه».

«فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ
نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ
جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ (29) فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ
شَاطِئِئِ السَّوْدَى الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (30).

سوره تى «القصص»

خهزلى 14/ى ل 679

شېكە يى شەبەھ- و جەنس و لەصل و كەشف و تەقریرە
موبەراپە لە تەقریر و حەبى حادىث و راوى.

وهكو مدرس دهفەرموى:

وشەى يى شەبەھ- ئىشارەتە بە ئايەتى «فَاطْرُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ جَعَلْ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا
يَلِدُوكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ» ئايەتى
(11).

سوره تى «الشورى»

ئەم جۆرە بەتەنە ئەگەر چى تاكە تاكەى وشەكانى
عەرەبىن، ھەر وەكو گوتمان تەلەفوز و شىوہى
كوردى بەسەرا داوہ.

ه قورئاندا بە «مَا أَخْفَى لَهُمْ» مەكتووم و مەختوومە
پەن ناھى بە تەفسىرى دو ھەد «كەششاف» و «بەبەبىشاوى»

ماموستا مدرس:

ئەم خواپە كە كەس لە كونھى ناگا لە قورئان بە ئايەتى:
«فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ، جَزَاءً بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ» باسى لى كراوہ. (ئايەتى 17) «سوره تى «الشجرة».

موبەبەن بوو لە قورئاندا بە نوورى «قُرَّةِ الْأَعْيُنِ»
نەواضح بوو بە «كەششاف»، نەروشن بوو بە «بەبەبىشاوى».
ئىشارەتە بو ھەمان ئايەتى:

«فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ».

(ئايەتى 17) «سوره تى السجدة»

خهزلى 20/ى ل 711.

لە بوستانى «ئىرەم» دا قەط نىبە وەك
شەمامە وەك شەمامەى- وەك شەمامەى

باخى ئىرەم لە قورئاندا ناوى ھاتووە «إِرم ذاتِ الجِمَادِ (7) الَّتِي
لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبَلَدِ (8).

[سوره تى 11] «الفجر».

يك نىم رخت: «أَلَيْسَ مِنْكُمْ يَمْعِدُونَ»
وان نىم دىگر: «إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ»

گەلى ئايەت لە قورئانى پىروزدا بە باسى «عذابى شەدەد»
دەكا بەلام لىرەدا ئىقتباس لەم ئايەتە بە:
«وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ
عَذَابِي لَشَدِيدٌ». ئايەتى (7).

سوره تى «ابراهيم»

بەرگەرد رخت نوشتە «يُحْيِي وَيُمِيتُ».
«مَنْ مَاتَ مِنَ الْعَشَقِ، فَقَدْ مَاتَ شَهِيدٌ»

زۆر ئايەت ھەبە لە قورئانى پىروزدا بە باسى (يحيى ويميت)
دەكات وەكو «ھو يحيى ويميت واليه ترجعون» (ئايەتى 56)
سوره تى يونس).

جگە لە ئايەتى 257 سوره تى «البقرة»
جگە لە ئايەتى 156 سوره تى «آل عمران»
جگە لە ئايەتى 156 سوره تى «الاعراف»
جگە لە ئايەتى 116 سوره تى «التوبة»
جگە لە ئايەتى 080 سوره تى «المؤمنون».

تەكايە بۆ شەرحى بەبەتەكان وەكو لەپشەوہ گوتمان سەبرى
شەرحى «مدرس» بکەن. ئەگەر ئىشارەتە تىشمان بۆ نەکردى،
سەبرى کردنى شەرحى بەبەتەكان لای «مدرس» زۆر پى وىستە.

همروه کو له پیشهوه گوتمان نالی وه کو هموو خوینده وارنکی کوردی نهو سهردهمه بهواتا همروه کو هموو مه لایه کی نهو دوره به همی نهو زروفه و ناوچه جوغرافیایه و باری سیاسی بهی که مینته که تیادابوه، دهبوایه شارهای په پیدابکا له زمان و ندهبیاتی دراوسی کانی دا هر وه کو پیشانمان دا.

عهره به هوی دینی پیروزی نیسلام و زمانی قورشانهوه شرمزایه کی تهواری تیادا هه بووه - همروه ها له زمان و ندهبیاتی هرسیش دا به هوی نهوی که گهلی لهو کتیبانهی که له مرگوته کاندایان خویند به فارسی بوون جگه لهوی که زمانی لمی - تلف وینی که یو گهلی زاراهوی زانستی و عهروزو قافیوه مینته کانی شاعر که عربین له رنگای فارسی بهوه وه رگیرابوو، همروه ها دیوانی شاعیره بهرزه کانی نهو زمانه له سهردهمی خوینده وارانی نهو سهردهمه بووه وه کو سعدی و حافظ و نظامی و گهلی شاعیره و ندهبی دی.

جگه لهوی که نووسین و نینشانی سهردهمی نهو بهو زمانه بوه له بهر کاری گهرو و نریکی نهو دوو زمانه له په که وه.

لیرده دهمه وینی به شیک له رهنگه دانهوهی شاعری فارسی له شاعری نالی دا بخه مه بهرچاوه همروه ها زیره کی توانایی نالی یش پیشان بدهم. نهوهی شایانی باسه نهوهیه نالی جگه لهوی که وه کو هموو شاعیرنکی موسلمانن نهو ناوچه به، شاره زاییان دهربارهی بهرهمی «نظامی و سعدی و حافظ و جلال الدین رومی و جامی» هه بووه، شاره زایی تهواری شاعری گهلی شاعیرانی تری نهو زمانه بووه وه نهو به پتهی که دهلی:

نالی نیسته تاجی شاهیی و تهختی خاقانی هه به شوکت نارا - موخته شهم دیوانه، فیکرت صائبی⁽³¹⁾ به لگه به بو نهوهی که نالی زور شاره زا بووه له ندهبیاتی فارسی دا هر له بهر نهوهیه که کاتی غهزه لیک ویا به پتیکی نالی دهبینی وا ههست ده کهی که نهو غهزه له ویا نهو به پته له هینی ویا له ریزی په کی لهو شاعیره به ناویانگانهی دراوسی به، که چی

که سهر ده کهی به جورنکی وا دای پرشتوره نه گه ره له جایه کا له ژیر کاری گهری شاعیرنکی نهو دراوسی به دا بووی به ناسانی دهرناکهوی. جگه لهوهی که نالی لهوان که متر نه بووه زور بیروخه یالی هه به که تایه تی به به خو به وه نهوانه شی که رهنگه دانهوهی شاعیرنکی دراوسی تیادا دهرکهوی، له گه ل نهو شدا که زور که من به جورنکی وه با دای پرشتوره وه رهنگه و گیانی کوردی به سهردا کیشاوه که نه مه شی جی شانا زیه.

نهو شاعیرانه نالی لهو به پته دا ناوی هیناون بهم جوره به:

شاهی: شاعیره و خمت خوشی بهرزه که له هونهری نمخش و سازدا دهستیکی بالای بووه له سالی 857 کوچی دا کوچی دواپی کردوه.⁽³²⁾

خاقانی: «افضل الدین ابوبدیل بن علی خاقانی بایه له قه سیده دا په که مه، جگه له غهزل. له سالی 595 کوچی دا کوچی کردوه.⁽³³⁾

شوکت شیرازی: شمس الدین حسن - له پیاوه باشه کان و نهجیب زاده کانی فارسه.⁽³⁴⁾

محتشم: مولانا کمال الدین محتشم کاشانی - علی کوری خواجه میر احمد له سالی «996» کوچی دا کوچی دواپی کردوه.⁽³⁵⁾

فیکرت: «فکرت لاریجانی» ناوی سید نعمه الله - له ساداتی لاریجانی مازندهران بووه، له زمانی فتحعلی شای قاجاردا - ماموستای شازاده کان بووه.⁽³⁶⁾

صائب: «صائب تیریزی» محمد علی بن میرزا عبدالرحیم صائب تیریزی له شاعرانی سدهی دوازده هه مه. له سالی «1080» کوچی دا مردوده، له شاعرانی شیوه «هیندی» به واتا «نه صغه هانی» دهرمیریت.⁽³⁷⁾

نالی غهزه لی 1/3 ل 83.

تانی سهری طورپه ری پر پنچش بادا

هر تایه کی باریکی گول و ناله به بادا

من له صه فحه ی روخی نه و دوله ره نیشانم دا

شوکت شیرازی: دهلی: (38)

حافظ:

همه آفاق پراز رایحه مشک شود
ازخم زلف تو گریای صبابگشایند

مردم دیده ز لطف رخ او در رخ او
عکس خود دیدگمان برد که مشکین خالیست

«همه موو نالاق پر له بوئی موشک (میسک) دهی
له پیچی زولفی تو نه گهر بای سه با بیکاته وه

عکس چاوم له سر گونهی نازکی نه و
بیلبلهی چاوم له سر گونهی نازکی نه و

غزهلی 1/5 ل 89.

نالی: شیرهی جا نه وتم یا مه یه؟ چا بوو فهرموی

نه ونده گونهی ناسک و روون بووه بیلبلهی چاوی که
نوخته یه کی ره شه له سر گونهری عکس داوه ته وه و (بهواتا)
ره سمی بیلبلهی چاوی له گونهی دا درکه وتوووه وای زانیوه خالیکه
له سر گونهی لای نالیش ههمان واتای هه یه.

عکسی له علی له بی مهرجانه له فنجانمدا

غزهلی 1/6 ل 93

حافظ: مادر پیاله عکسی رخ یار دیده ایم

نالی: مه نه لی حالی نه شکه نجهی غمدا

ای پیخبر ز لذت شرب مدام ما⁽³⁹⁾

وهك ناله له نه یدا وه كو ناله له قه له مداما

«عکسی رووی یار ده بینین له پیاله دا نه یی خه بهر له له زرتی
خواردنه وهی (شهراب) وه یا خواردنه وهی به رده و امی نیمه.

جلال الدین رومی (مولوی):

نالی: به حشی سپرپی دهه نی نوقطه به نوقطه بگه ری

بشنو ازنی چون حکایت می کند
وز جدائیه اش شکایت می کند⁽⁴⁰⁾

سه ری مووی نیه یی نوکته له دیوانمدا

حافظ:

گفتم بنقطه دهنت خود که بُرد راه

نمه یه که م بهیتی مه وه وی یه (جلال الدین رومی) که مثنوی
پی دهست پی کردوه وه مثنویش بریتی به له دوری «26» هه زار
بهیت.

گفت این حکایتیست که با نکته دان کنند

گوتم: کی ده توانی ری به ری به دهمت؟

دهلی: گوی بگره له شمشال «نای» چون حیکایه ته که ی
ده گیرته وه نه ویش شکاته له دهست جیابونه وه دوری.

گوئی: دهم حیکایه تیکه ده گیرنه وه بو خبیر بو هل هینانی
د. ابراهیم الشواری له شرحی «ترجمه» ی تم به یته دا دهلی:

غزهلی / 9 ل 101

نغره ضیق فهو شبه النقطة في ضالته وصغره

ضابطه عی طه بم سواره، ئیددیعی شاهی هه یه

الكشف عنه لضالته وصغره إلا خبير يحل المعميات والالغاز.

موخته شه م دیوانه، داوای ته ختی خافانی ده کا

نالی:

سهیری شهرحی مدرس بکه ل 102 - 103

لیره دا هه میسانه وه ئیشاره ته بو نه و شاعیرانه که له (31) دا

نالی نه و نوقطه که وا بوو به نیشانه ی چاوی

باسمان کرد نالی خوئی له مانه به که متر نه زانیوه. وه شاره زایی
نالی پیشان ددها له زمان و نه ده بیاتی تم شاعیرانه.

نیستیطاعه و قوه تی طبعم، به کوردی و فارسی
عاره بی ئیظهار ی چالاکی و چه سپانی ده کا
تم به یته شاره زایی و توانایی نالی له زمان و نه ده بیاتی فارسی و
عاره بی جگه له کوردی که زمانی خوئی ته ده چه سپینی.

غزه لی 14/1 ل 118

نالی: ئه ی واعیظی باریدچییه ههروهك هه ره سی کئو
به وه عظه که پایه هه مو، هاتوویی به سه رما؟

حافز:

برو بکار خود ای واعظ این چه فریادست
مرا فتاد دل از ره ترا چه افتادست
برو به لای ئیشته وه ئه ی واعیز تم هه روا هاوره چیه؟
دلَم له ری لای داوه به تو چی؟ مه به ست چی به؟

غزه لی 1/ب ل 133

عاشق هه وه سی مه بکه ده و عیلمی به سیطه
عاقل طه له بی مه دره سه و جه هلی موره ککه ب

حافز:

حدیث مدرسه و خانقه مگوی که باز
فتاد در سر حافظ هوای میخانه
توخوا! ئیتر باسی مه دره سه و خانه قا مه که
ئاره زوی مه یخانه و شراب که وته سه ری خافز
(که لکه له ی مه یخانه شراب که وته سه ری خافز)

غزه لی 1/د ل 168

غزه لی فارسی

ابروان تو طیان دل افکارانند
هردو پیوسته ازان بر سر بیمارانند
گنج رخسار تو دیدن نبود زهره مرا
که زلف تو برو خفته سیه مارانند
ما هزاران، زحمت خسته و ناکام، ولی
کامیاب از گل روی تو خس و خارانند
بر سر کوی خود از گریه مکن منع مرا
زانکه گل های چمن منتظر بارانند
نرگسان تو که خواب همه عالم بروند
خفتگانند، ولی رهزن بیدارانند
نالی، ارچه سگانش همه شب نالانند
که نه آن شینگان نیز جگر خوارانند

تم پارچه یه شاره زایی و توانایی نالی پیشان ددها له زمان و
نه ده بیاتی دراوسی شی شرقی، بو شهر چی تم پارچه یه سهیری
دیوانی نالی / مدرس ل 168 - 169 بکه.

دو به یتی فارس / 6 ل 219

آن زلف مشکبار بدان روی چون نگار
گر کوته است، کوتهی از وی عجب مدار.
شب در بهار میل کند سوی کوتهی
آن زلف چون شب آمدو آن روی چون بهار

غزه لی م/ 12

نالی: مه جلیسینکی چه من و بولبول و به زمی گز و مول
به دو صد مه دره سه و دهرس کیتیایی نادم

حافز: از قیل و قا مدرسه حالی دلَم گرفت
یکچند نیز خدمت معشوق و می کنم
له بگروه و به رده ی مه دره سه دلَم گراوه
هیچ نه بی جاریکیش خزمه تی مه عشوق و شراب و پیاله بکه م.

«نالی» هم غه زلهت تازه به تازه وتوو
به دو صد «مه‌ئهووی» و «لویی لوباب»ی نادم

میرود نالی از اینجا چو حریص از دنیا
بالب خشک و کف خالی و چشم پر نم
تکایه بو شهرحه‌کی سهیری مدرس بکه ل 313

لیره‌دا نالی غه زلی خوی به دو صد مه‌ئهووی و «لویی
لوباب»ی نادات و نه‌لته حه‌قیتی چونکه نالی نابغه‌ی زهمانی
خویه‌تی له شیعو نه‌ده بیاتی کوردی‌دا. جگه له‌مه، شاره‌زایی
نالی پیشان ده‌دا له شیعو نه‌ده بیاتی فارسی و، ناسینی شاعیره
به‌رزه‌کانی نه‌ده بیاتی فارسی، چونکه «مثنوی» نه‌و به‌رهمه
به‌رزی جلال الدین رومی به که به مولانای رومی ویا به‌مه‌لای
رؤم به‌ناوبانگه.

«مثنوی»ی بریتی له ده‌وری «26» هزار به‌یت شیعر له
شش ده‌فته‌ردا له سه‌رتای په‌یدا بودی ناده‌میزاده‌وه باس ده‌کا تا
زهمانی خوی به‌شیرعی که بی ده‌لین مثنوی.
وه به‌م به‌یته ده‌ست بی ده‌کات:

بشتو آزی چون حکایت می‌کند! وز جدائها شکایت
می‌کند

شاعیرو سو فی به‌رزی ئیسلامه.

له شاعیرانی ئیمه «مه‌لوی» تاگوزی ژیر کاری‌گری جلال
الدین رومی‌دا بووه.

هه‌روه‌ها (لوبوباب): :: هه‌لژارده‌یه‌که له «مثنوی معنوی»
«جلال الدین»ی رومی که مولانامه‌لا (حسین واعظی کاشفی)،
که له سالی «910» کوچی‌دا مردوو، له سالی 875 کوچی‌دا
ته‌واوی کردوه.

لیره‌دا که سه‌یرده‌کین نالی ته‌نانه‌ت به‌وه رازی نایی که
شیره‌کانی له مثنوی به‌رترن به‌لکو له هه‌لژارده‌ی مثنوی که
بریتین له‌و به‌یته نمونه‌نانه باشتره.

چوارین / 15 ل 313

سوی مصراست مرا عزم از این لجه‌م
تا که درنیل کشم جامه زیبی دادوستم

غزه‌لی 7/ و ل 384

خالت چییه؟ دانه‌ی گهنمی جه‌ننه‌تی پروته
چاوت چییه؟ فیتته‌ی حهرمی قیله‌یی نه‌برو

حافظ:

خال مشکین که‌یدان عارض گندم گونست
سرآن دانه که شیرهن آدم بااوست
خالی موشکین «میسکی» له‌سه‌ر نه‌و گوته گهنم ره‌نگه
سپی نه‌و دانه‌یه‌یه که نادمی گومرا کرد.

غزه‌لی 1/ ه ل 391

ساقی! به‌مه‌یی کوزه له‌سه‌ر عاده‌تی نه‌وبه
بشکینه به یه‌ک نه‌وبه دو صد ماته‌می ته‌وبه

حافظ:

ساقیا برخیزو درده جام را
خاک بر سرکن غم ایام را
نه‌ی ساقی (مه‌ی‌گیر) هه‌لسه‌و پرکه جام و بملهری
خاک بکه به‌سه‌ر روداوی زهمانه‌و خهمی روژان

غزه‌لی 6/ 5 ل 411

وه‌صفی روخساری له فیکری به‌نی‌نادم به‌ده‌ره
ئیتدای مه‌دحی ده‌می وه‌ک خه‌به‌ری بی نه‌ئره

شوکت شیرازی:

نگشت از آندهانم هیچ معلوم
بغیر از نقطه‌ای و آن نیز موهوم⁽⁴¹⁾

لهو دهمی هیچم بو دهنهکوت
جگه له خالیك «سوختهبهك» نهویش مههروم

غزهلی 14/1 ل 118

واظهن مهبه روخسارهیی تو غاییه قوربان
بنواره چلۆن نهقشه له نیو دیدیهی تهرما

حافظ:

خیال روی تو درهر طریق هممه ماس
نسیم موی تو پیوند جان آگه ماس
خه یالی روی تو له هممولابه کا له گه لمانابه
شهمالی مووی تو له گه ل گمانمانابه له هممولابه کا

غزهلی 22/5 ل 530

داونیکه له رووی دانهی خالت ته تراوه
زنجیره له پی مایلیی تهو رووته تراوه

حافظ:

ای که در زنجیر زلفت جای چندین شناست
خوش فساد آن خال مشکین بر رخ رنگین هریب
تهی تهوی چندین آشتابون به داوی زلفتهوه
چهند جوانه تهو خاله ره شهی له سهر تهو رووه ره نگینه عه جایه به

غزهلی 22/5 ل 530

داونیکه له رووی دانهی خالت ته تراوه
زنجیره له پی مایلیی تهو رووته تراوه

حافظ دهلی:

زلف او دامست و خالشی دانه آن دام و من
برآمید دانه افتاده ام در دام دوست
زولفی تهو داوهو خالی دانهی تهو داوه

به ئومیدی دانه که وتوومه ته ناو داوی دوست

غزهلی 32/5 ل 572

فارسی و کوردو عه رب هر سیم به دهفتهر گرتووه

«نالی» ته مرۆ حاکمی سی مولکه، دیوانی ههیه!

لیره دا نالی خوی دهلی من تواناییم له زماناندا ههیهو دیوان
به واتا شیعرم بهم سیانه ههیه. ته مهش به لگه یه کی تره بو
شارهزایی و توانایی نالی له زمان و ته ده بیاتی عه ربیی و فارسی
جگه له کوردی که زمانی خو به تی و ههروه ها تورکیش که له
شویی خویدا باسی ده که یین.

3 - نالی و ته ده بیاتی تورکی:

ههروه کو گوتمان نالی شارهزاو به توانا بووه له زمانی تورکی دا
چونکه زمانی تورکی له سهر ده می کدا زمانی ره سی و زمانی
هیندی کتیب و نامه یی تهو سهرده مه بووه.

نالی نهک هه شارهزایه به لکو به جوریکی وه ها شارهزا بووه،
توانیوتی شیهریشی پی بلی، ته مه کاتی که له کوردستان بووه،
به پی یی تهو دیوان و ده ستنوسانه یی له بهر ده ستایه. گومان له وه دا
نی یه که چۆته ته ستمول و له ونی ماوه ته وهو هه له ونش دیار ئاختر
بووه، ده پی شیهریکی زوریشی لی به جی مایی به تورکی. تنجا
ته گهر خوا یاری زمان و ته ده بیاتی کوردی بی و رۆزی له رۆزان
له کتیبخانه کانی ته ستمولدا، نووسراوی به ره می نالی
نهفه وتایی مایته وهو ده ست بکه وی، گه لی شیهری کوردی و
تورکی و فارسی و عه ربیی (نالی) مان بو دینه کاپه وهو زیندو
ده بیته وه.

غزهلی 4/ر ل 217

به تورکی:

تیرناز نگهك هر دله نیجه پیری وار
عاشقك پاینه رولفك گیبی یورزبک سری وار
اول مهی زهره جبین در بنا گوشنه چوق
نامور سبه سیاره گیبی مشتری وار

- 8 - علاء الدین سجادی - میژووی ئەدەبی کوردی - بغداد 1952 وە چایی 1971 .
- 9 - یادی پیرەمێرد - علاء الدین سجادی - بەغداد 1951 .
- 10 - تاریخ سلیمانی وولانی - محمد امین زکی - بەغدا 1939 .
- 11 - ئەونسوسین و ووتارانەیی لە رۆژنامە و گۆڤارە کوردیە کاندایا بۆلاوکراوە تەو دەربارەی نالی وەك:
- 1 - گۆڤاری رۆژی کوردستان دەفتەری کوردەواری بەیان کۆری زانیاری .
- 2 - جەھارمقالە - تالیف - احمد بن عمر بن علی النظامی العروسی السمرقندی 550 هجری .
- چایی لیدن - 1909 . ل 29 - 30 .
- 3 - دیوانی نالی - مەلا عبدالکریمی مدرس - بەغدا - 1976 ل 51 .
- 4 - أبو محمد بدیع بن محمد بن محمود بلخی لە سالی 377 کۆچی دا کۆچی کردوو .
- 5 - حافظ: خوا جەشمی الدین محمد بەاء الدین حافظی شیرازی - لە شاعیرە بەناوبانگەکانی ئێرانەو شاعیرۆ ئوستاد غەزەلی سۆفی یانە یە لە سالی 1389 زاینی دا کۆچی دوایی کردوو .
- 6 - الاقتباس: ضرب من الصناعة البلاغية یضمن فيه الشاعر أو الناثر كلامه شيئاً من القرآن او الحديث .
- «معجم آیات الاقتباس» - صنع وترتيب حکمت فرح البدری . دار الحرية 1980 ل 8
- 7 - لە دەستنوسیکی دانشگاهی تاران دا که بریتی یە لە دیوانی سلطان سلیم و دیوانی نالی و دیوانی معدوم و شیعری چەند شاعیری کوردی دی که لە تاران وینەیم گرتبوو .
- 8 - لە دەستنوسیک که بەخەتیکێ خوش لەسەر کاغزی چەند رەنگی دیوانی چەند شاعیریکی کوردو چەند بەیت و پارچەیی شاعیرانی ئێرانی تیادایە، بەلام زۆری لی دپاوه .
- 9 - سەیری ل 285 له کتیبی «قصص قرآن مجید» نیشابوری چایی دانشگاهی تاران - 1347 بکه .
- 10 - ل 382 - 390 - قصص القرآن - محمد احمد جادالمولی - هاوریکانی 1969 مصر .
- 11 - سەیری ل 125 بکه - له - قصص الانبياء - عبدالوهاب النجار - دار احیاء التراث العربی - بیروت لبنان .
- 12 - 1 - سەیری حیکایەتی یوسف بکه له (قصص الانبياء - عبدالوهاب النجار) .

بزم می در، ندماجمع، قنح گردشده
صوفی نك وردو دهایی سحريله پیری وار
عکس زولفك قدحی دیدەیی گریانمده
نشەیی سنبل تر، شیوهی نیلوفری وار
ناودان قلم «نالی» فصاحتە همان
نشەیی آب بقا، زمزمه کوثری وار .

تورکی: ل 219

نفس ساعت گیبی ایشلرسه گریادایله طاعتدر
برآنك فورمەسی پیرولنه احیای ساعتدر

غەزەلی 1/16 ل 124

«گیل» ئەگەر تورکی «تعال» ئەر عەرەبی
«بێ» ئەگەر کوردی، ئەگەر فۆرسی «بیا»

سەیی شەرحی مدرس بکه ل 126 .

جگە لەووش واتای ئەو یە که نالی ئەم چوار زمانەیی زانیو
بۆیە ئامادە یە که بە هەر چواریان خوشەویستە کە ی بانگە بکات .

پەراویزو سەرچاوه و کتیب:

- 1 - بۆ شارمزی و ناسینی نالی نکایە سەیری ئەم کتیب و نووسراوانە
بفەرمو . تاکو بە پێی بۆجوونی خوێان لە نالی بگەیت:
- 1 - ئەمین فەبزی بەگ، ئەنجومەنی ئەدیبان 1983 کۆری زانیاری
ل 22 - 24 .
- 2 - دیوانی نالی - (کوردی و مەریوان) ژمارە (1) - 1931 بغداد .
- 3 - دیوان نالی شاعر شەیر کۆد - ناشر آقای علی مقبل سەندجی،
چاپخانە بەرامی (1327) .
- 4 - دیوانی نالی یادگاری مەلاخضری شەرەزوری یە، هەولێر
1962 وە - گیوموگریان - چایی 1974 .
- 5 - مەسعود محمد چەپکینک لە گۆنزاری نالی . گۆڤاری کۆری
زانیاری کوردی 2 - 1974/2 و 3 - 1975/1 .
- 7 - دیوانی نالی - خەزنەدار 1977 بغداد .

- 2 - سهیری حیکایه‌تی عیسی بکه له (قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار).
- 3 - حیکایه‌تی (مریم) و (عیسی) له (قصص القرآن) محمد احمد جادالمولی.
- 13 - سهیری ل 126 له قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار - بکه.
- 14 - أ - سهیری شهرچی مدرس بکه ل 326.
- ب - سهیری «قصص قرآن مجید» نیشابوری بکه ل 16.
- 15 - سهیری «قصص الانبیاء» عبدالوهاب النجار بکه ل 173 - 178.
- 16 - سهیری «قصص الانبیاء» محمد احمد جادالمولی بکه ل 274.
- 17 - سهیری شهرچی مدرس بکه ل 422.
- 18 - سهیری «قصص قرآن مجید» نیشابوری بکه ل 408 - 414.
- 19 - قصص الانبیاء عبدالوهاب النجار ل 120 - 138 و قصص القرآن محمد احمد جادالمولی ل 107.
- 20 - قصص قرآن مجید - نیشابوری - انتشارات داشگاه تهران 1947.
- 21 - دیباجه‌ی «گلستانی» سعیدی شیرازی - چاپی - دکتر خطیب رهیر - تهران.
- 22 - گنج سخن - در صفا - تهران - 1354 ل 38.
- 23 - سهیری قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار - ل 106 بکه.
- 24 - سهیری - قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار - ل 317 - 318 بکه.
- 25 - قصص قرآن مجید - نیشابوری - انتشارات داشگاه تهران 1347.
- 26 - سهیری قصص قرآن مجید - نیشابور - ل 192 وه شهرچی مدرس ل 508.
- 27 - قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار - ل 187 وشهرچی مدرس ل 510.
- 28 - سهیری (قصص قرآن مجید) نیشابوری ل 141 بکه.
- 29 - = = = = ل 193 بکه.
- 30 - سهیری (قصص الانبیاء) عبدالوهاب النجار ل 127 - 128.
- 31 - سهیری دیوانی نالی - مدرس بکه - تاکو شهرچی ثم بهیته له هردوو باره که پیدا روون بیته وه لات ههروه‌ها سهیری (49) ی ثم نوسراوه بکه دهرباره‌ی ناوونیشانی ئه‌و شاعیرانه که نالی لهم بهیته‌دا ناوی هیناون.
- 32 - لغتنامه - دهخدا - تهران و گنج سخن ل 336.
- 33 - ذبیح الله صفا - گنج سخن - ج 2 - تهران 1354 چاپی دوم ل 63.
- 34 - رضا قلیخان هدایت - مجمع الفصحاء - چاپ تهران.
- 35 - ذبیح الله صفا - گنج سخن - ج 3 - تهران 2535 شاهنشاهی چاپ دوم ل 40.
- 36 - رضا قلیخان هدایت - مجمع الفصحاء - چاپ تهران.
- 37 - کلیات صائب تیریزی - انتشارات کتابفروش خیام 1333 تهران.
- وگنج سخن ج 3 چاپ دوهم ل 111.
- 38 - رضا قلیخان هدایت - مجمع الفصحاء - چاپ تهران.
- 39 - دیوان حافظ - باهتمام دکتر محمد قرزویی و دکتر قاسم غنی - تهران.
- تکایه بو بهیته‌کانی حافظ سهیری دیوانی حافظ بکه.
- 40 - مثنوی - جلال الدین رومی (مولوی) - چاپ لیدن.
- 41 - رضا قلیخان هدایت - مجمع الفصحاء - چاپ تهران.
- جگه لهو کتیبه‌ی له پراویزه که‌دا ناویان هاتووه سهیری ثم کتیب و سه‌رچاوانه‌ی کراوه.
- 42 - دیوانی - خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی - محمد قرزویی و دکتر قاسم غنی - تهران.
- 43 - گنج سخن - جلد دوم - دکتر ذبیح الله صفا - انتشارات داشگاه (1354) تهران.
- 44 - گلستان - سعیدی شیرازی - بکوشش دکتر خلیل خطیب زهیر - 1344 تهران.
- 45 - حدایق السحر فی دقائق الشعر - رشید الدین وطواط - عباس اقبال - طهران.
- 46 - قصص الانبیاء - عبدالوهاب النجار - دار احیاء التراث العربی - بیروت.
- 47 - قصص القرآن - محمد احمد جادالمولی - محمد ابوالفضل ابراهیم - علی محمد البجاوی - السید شحاته - مصر 1969.
- 48 - ره‌خنه‌سازی - دکتر کامل حسن عزیز البصیر - 1983 بغداد.
- 49 - قصص قرآن مجید - تفسیر ابو بکر عتیق نیشابوری - انتشارات داشگاه تهران 1347.
- 50 - آغانی شیراز - ابراهیم امین الشواربی - الجزء الاول الطبعة الاولى 1944.
- 51 - آغانی شیراز - ابراهیم امین الشواربی - الجزء الثاني الطبعة الاولى 1945.